

pnog društvenog prostora, da bi otkrio i početni motiv zločina, njegov prouzrok skriven u psihi mahalaca, njihovoj sklonosti nasilju zbog toga što su na ovaj ili onaj način uskraćeni u svojim mahalskim egzistencijama.

Izvrćući svaki od metanarativa društva i kulturalnih simbola u nekoj vrsti frojdističko-lacanovske igre u naraciji, Selvedin Avdić izvrće i kulturalne simbole, pa roman postaje neka vrsta narativne psihoanalitičke seanse u kojoj se društvene traume, pri čemu je najveća među njima upravo strah od suočenja sa zločinom i savez ćutanja o njemu, izlažu procesu de-traumatizacije, a društvena scena pokušava koliko-toliko moralizirati.

Ta velika moralna gesta romana dekonstruira metanaracijski sistem nacionalizma koji svojom interpretacijom rata kao najvećeg povijesnog događaja, što je stvorio sistem novih nacionalnih (bez)vrijednosti, pokušava u formi diskursa moći/zakona/interpretacije držati čitava društva pod panoptičkom kontrolom. Pri tom se moć maskira ideološkim naracijama koje interpretirajući rat nastoje da tu interpretaciju učine samom stvarnosti, i bitkom i bićem naših života, modelom naše spoznaje. Tako se ideološka interpretacija rata ukazuje na društvenoj sceni kao sami sociopolitički bitak, kao sistem socijalizacije i althuserovski shvaćene subjektivizacije, te sama svrha i individualnog i kolektivnog postojanja. Ta vrsta, Lenard Davis bi rekao teleogenetičnih zapleta u konstruiranju historiografsko-ideološke interpretacije rata, potpuno je osporena u romanu Selvedina Avdića.

Roman, pak, kao antiideološka naracija ostvaruje se u izrazito sofisticiranoj, složenoj strukturi, koja je u sebe uspjela usisati različite žanrovske obrasce. A to znači da je Avdić prevazilazeći mimetičku šifru antiratnog pisma interliterarne južnoslavenske zajednice ostvario jedno od najboljih djela o ratu i zločinu, o tranzicijskim konceptima etničkih identiteta i novog društvenog ugovora što ga je uspostavio u BiH etnonacionalizam svojim ideo-

loškim fantazmama i njemu sukladan etnokapitalizam zasnovan na tajkunskoj i mafijaškoj moći. Groteska kao suština načina na koji to društvo funkcionira, raskri-va se i u naslovu romana – *sedam strahova* jeste ironijska replika biblijskoj naraciji o postanju. Mit o sedam dana stvaranja svijeta dobio je ironijsku repliku o sedam strahova na osnovu kojih je taj svijet ostvaren i na kojem se održava. Zato je Avdićev roman naslijedio od tradicije nekropoetič-ku gestu, igru teksta i širokog intertekstualnog konteksta, pa se u konačnici on realizira kao tekst-muzej citata, pseudocitata, aluzija i asocijacija na prethodeće tekstove i složenu mrežu paratekstualnih mreža. Aleksandrizam u tekstu romana posvjedočuje da je Selvedin Avdić jedan od rijetko književno obrazovanih pisaca koji je odbio naloge prilagođavanja tržištu, teroru tržišta koje od pisca očekuje da piše plitko, jednostavno, zabavno, sa napetom fabulom kako bi se dodvorio populističkom zahtjevu tržišta što ga je postavio netom pali postmodernizam na južnoslavenskom kulturnom prostoru, a na nakaradan način se taj zahtjev obnavlja u teroru neoliberalističkih fantazmi izdavačke scene i ovdje, ali i u svijetu.

Kaleidoskopski, u prvome licu množine

Prvi roman mladog njemačkog pisca govori o događaju u fiktivnome poljskom selu Jedenew te koristi knjigu povjesničara Jana Grossa *Susjedi o pokolju u Jedwabnu srpnja 1941.*

Vesna Cvitaš

Kevin Vennemann:
Pokraj Jedenewa (Nahe Jedenew),
prevela Nataša
Medved, Novela media
d.o.o., Zagreb, 2009,
122 str.

U nedovršenoj kućici na drvu pažljivo se skriva bezimena židovska djevojčica sa svojom sestrom Annom i promatra kako seljaci iz obližnjega sela Jedenew u organiziranome pohodu pale i pljačkaju njihov dom. Opaki susjedi, koji su im nekoć bili prijatelji, počinili su pogrom i pobili cijelu njihovu obitelj. A djevojčice, uplašene i same, sada krute vrijeme iscjepkanim sjećanjima iz djetinjstva, najviše pričama koje su čule od tate i starijega brata Mariana, meandrima priča – možda u uzaludnoj potrazi za objašnjenjem.

Kevin Vennemann objavio je svoj prvi roman kao 28-godišnjak, kratak roman o stravičnim događajima koji za vrijeme njemačke invazije potresaju jedno imanje pokraj fiktivnog sela Jedenew u Poljskoj, blizu poljsko-litavske granice.

Pokraj Jedenewa funkcionira kao kaleidoskop vremena, sintakse i pripovjedača, kao cijev puna malih šarenih ogledalca. Knjiga je napisana u prvome licu množine, a taj *mi* naizgled je začaran: označava skupinu likova koji nemaju lica, već samo imena, društvo koje se ponekad širi pa opet sužava, ali može biti i sveznajuće. U njegovu se središtu nalazi djevojčica, glavna junakinja, koja na kraju ostaje sama pa se tada *mi* pretvara u *ja*. Premda nikada ne

odstupa od prezenta, tekst pripovijeda o prošlosti i o sadašnjosti, pomičući se naprijed-nazad u vremenu i neočekivano mijenjajući fokalizaciju, često čak usred rečenica. A Vennemannove su rečenice duge poput labirinta, ponekad premašuju stranicu, dok se njihovi dijelovi znaju ponavljati nalik glazbenoj jeci, vijugajući od dvotočke do dvotočke ne bi li stigle do točke. Autor je doista majstor stila i forme kojima s umjetničkom distancom vješto uvlači čitatelja u jedan gotovo bajkoviti jezični svijet, svijet koji je daleko, ali ipak blizu.

Je li posrijedi priča o Drugom svjetskom ratu, o holokaustu? Ili pak možda o masovnom pogubljenju Židova koje se dogodilo u poljskome Jedwabnu 1941. godine kada je polovica stanovnika tog malog mjesta pobila drugu polovicu?* Mladi pisac rođen je 1977. godine u Dorstenu, malome gradu u zapadnonjemačkoj pokrajini Sjeverna Rajna-Vestfalija. Studirao je germanistiku, anglistiku, judaistiku i povijest, a danas živi u Brooklynu u New Yorku. U svojemu se drugom romanu *Mara Kogoj* (2007) ponovno upušta u istraživanja o tome kako se interpretira, prerađuje, potiskuje ili zaboravlja povijest. Ponovno stilom koji iskrivljuje sintaksu i vrti perspektive pripovjedača.

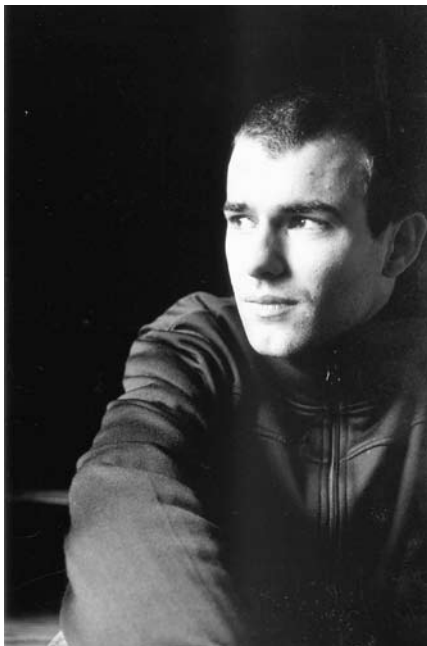
Wasznar, Antonina i Antonina Wyrzykowska. "Izmišljamo priče, sve što nam se događa pokraj Jedenewa je priča, a kada se ništa ne događa, nešto izmislimo. Ovdje u kućici na stablu ne znamo nijednu od mnogih priča koje si pričamo u kućici na stablu dok Wasznarovo i Antoninino imanje izgara, jer se te priče zaista i događaju, ili ih mi izmišljamo, zamišljamo ih kao naše priče jer se na trenutke ne možemo sjetiti onoga što se zaista događa, koja je priča istinita, a koja lažna, odlučimo da nam je svejedno, sjedeći u kućici na stablu prisjećamo se ili izmišljamo jednostavno bilo što, pletemo si pletenice i možda izmišljamo našu priču kako bismo je mogle ispričati, ili možda i ne." (str. 56) U

vrijeme pokolja u Jedwabnu Antonina Wyrzykowska spasila je nekoliko Židova, među kojima je bio i Szmul Wasersztajn, skrivajući ih do kraja rata na svojem gospodarstvu. Sada, na plamtećem posjedu nadomak Jedenewa, njezino ime kao da posve tiho odjekuje kroz najbližeg obiteljskog susjeda, očeva prijatelja Wasznara i njegovu kćer Antoninu, Marianovu ženu. Možda sasvim slučajno seljaci iz Jedenewa tijekom svoje krvoločne predstave "pjevuju, urlaju, sviraju klarinet, harmoniku" (str. 7, str. 13), sviraju iste instrumente kao razbojnici Jedwabna kada su htjeli prigušiti krikove žrtava. A Antonininu i Marianovu novorođenu djevojčicu Juliju bacaju u jezerce kako bi je utopili, na isti način kao što su to prema Wasersztajnovu svjedočanstvu činili ubojice u Jedwabnu, s licem prema vodi, kako bi potom Antoninu natjerali na samoubojstvo baš kao mnoge majke Jedwabna: "Sada Antonina stoji kraj jezera, i okreće se prema nama, i gleda preko plavičasto-bijelih polja i u malu Juliju ispred sebe kako s licem prema dolje pluta u jezercu [...] čujemo Antoninu kako skače, čujemo kako voda pruža otpor, dok brojimo, brojimo samo jednu sekundu, brojimo do deset tisuća i dalje, čujemo kako se voda bori s Antoninom, potom ne čujemo više ništa [...]" (str. 12 i 13) Međutim, unatoč mnogim elementima koji malo mjesto Jedenew smještaju zapravo točno pokraj Jedwabna, autor promišljeno otklanja pomisao da se pokušao približiti bilo kojemu konkretnom povijesnom slučaju. Stoga se *Pokraj Jedenewa* može čitati kao parabola koja govori o mnogim analognim slučajevima još od početaka kršćanstva kada su kršćani Židove smatrali braćom, ali lažnom jer su izdajnički zastranili i nisu priznavali Krista, a ne poput pogana jednostavno strancima, onima potpuno drugačijima. Kao takvi Židovi nisu izazivali samo prezir nego apsolutno gađenje, kako kaže Paul Veyne, i upravo ta srodnost, to susjedstvo, paradoksalno čući u korijenima antisemitizma.

Svake noći kada padne mrak dvije se djevojčice naizmjenice potihom šuljaju kroz klasje u polja koja ih odvajaju od njihova razrušenog doma kako bi skupile nešto povrća da se mogu prehraniti. Po povratku u zaklonjenu kućicu na drvu iscrpljene se vraćaju isprepletenim pričama, a jedna od njih je i obiteljski mit, koji su bezbroj puta čule od tate, o tome kako su davno dospjeli na posjed pokraj Jedenewa, izgubivši se u snježnoj oluji dok su s natmurenim vozačem na saonicama prevozili zamotani leš krčmarove žene do susjednoga sela. Kasnije jednoga dana djeca otkrivaju da je tata ustvari preuzeo i prisvojio cijelu priču iz jedne knjige u svojoj biblioteci, ali to im više nije važno: "Jer sve što se događa kod nas pokraj Jedenewa je priča, zaključujemo i odlučujemo, savjetujući se oko toga kako nadalje postupati s činjenicom da tatina priča uopće nije njegova, da on samo ponešto krađe i sklapa svoju priču, da ništa ne znamo o njegovoj pravoj priči pa tako ne znamo ni kako je zapravo došao na imanja pokraj Jedenewa, ali odlučujemo da je za nas ta priča, koju on tu i tamo krađe i sklapa, njegova priča, kao što je i sve ostalo oko nas samo priča koja, jednako kao i tatina, može biti izmišljena." (str. 82-83) Ne nalikuje li to pomalo Vennemannovu vlastitome postupku? Ne radi li on zapravo isto što i tata dviju djevojčica? A istovremeno njegove zamršene meandrirajuće rečenice zajedno s neobičnom interpunkcijom grade tjeskobnu atmosferu, katkad zbunjuju i namjerno otežavaju orijentaciju, stvarajući efekt začudnosti. No upravo tako nastaje tekstura koja skreće pažnju na svoj vlastiti status izmaštane konstrukcije postavljajući pitanja o odnosu između fikcije i povijesti, ali prije svega o sjećanju, o njegovoj strukturi, o odnosu svjedoka prema proživljenome iskustvu: što li je istina, a što laž? Kako funkcionira sjećanje i zar tekst uopće može obuhvatiti istinu? Tako se kroz cijeli tekst provlači još jedna zanimljiva priča, ona koja pripada samo autoru, a ne više njegovim likovima – metafiktionalna priča o pripovijedanju.

* Poljski povjesničar Jan T. Gross objavio je 2000. godine knjigu o tome događaju pod naslovom *Susjedi: uništenje židovske zajednice u Jedwabnu*. Intervju s autorom nalazi se u *Gordoganu* broj 1 (jesen 2003) unutar temata *Slučaj Jedwabne* (str. 87-103), koji također sadrži ulomak iz knjige o Antonini Wyrzykowskoj i iskaz Szmula Wasersztajna.

Godine 2005. njemački Suhrkamp Verlag objavio je tanku knjižicu pod naslovom *Nahe Jedewew*. Unutar godinu dana ona je doživjela četvrto izdanje, a prava na prijevod otkupljena su u mnogim velikim izdavačkim kućama diljem Europe i u Sjedinjenim Državama. Ipak, *Pokraj Jedewewa* je za sada jedini Vennemannov roman objavljen u nas, u izdanju nakladničke kuće Novela media. Izašao je 2009. godine u odličnom prijevodu Nataše Medved i mogao bi svakako dovoljno uznemiriti da probudi zanimanje za daljnje autorovo djelo.

Pokušaj približavanja strukturi na kojoj se temelji politički antisemitizam

Razgovor s Kevinom Vennemannom, autorom romana *Pokraj Jedewewa*, razgovor je vođen elektronskom poštom u siječnju 2011.

Vesna Cvitaš

- **VESNA CVITAŠ:** Studirali ste judaistiku, Vaš prvi roman *Pokraj Jedewewa* govori o antižidovskom pogromu počinjenom nad obitelji dviju djevojčica, a Vaš drugi roman *Mara Kogoj* bavi se različitim tumačenjima nacionalsocijalističke povijesti Koruške. Zašto Vam je tema judaizma i nacionalsocijalizma tako bliska? Odakle dolazi to zanimanje za način na koji funkcionira antisemitizam?

KEVIN VENNEMANN: To je teško reći. Ja ne tražim temu, ona je uvijek već ovdje, pravi posao sastoji se u tome da se ona prepozna i nekako ulovi. U posljednjih sam se dvadeset godina mnogo bavio problemom političkog antisemitiz-

ma te je u jednom trenutku postalo vrlo vjerojatno da ću svoja otvorena pitanja i nesigurnosti, ali također i nužnu, kako mi se činilo, kritiku, pokušati nekako oblikovati. A to što je to oblikovanje bilo literarno, bilo je uvjetovano time što se još nisam osjećao dovoljno dorastao temi da bih joj se mogao približiti sa znanstvenom sigurnošću.

- **Je li *Pokraj Jedewewa* literarno približavanje pogromu u Jedwabnu, koji se dogodio u ljeto 1941? U Vašoj knjizi ima puno elemenata koji podsjećaju na Jedwabne. Tu je nekoliko imena, a i ubojice sviraju čak iste instrumente, klarinet i harmoniku, koje su prema svjedočanstvima svirali u Jedwabnu za vrijeme napada ... Je li pri odabiru građe na Vas utjecala knjiga *Susjedi* poljskog povjesničara Jana Grossa?**

Da, sigurno. Doduše Jedwabne je – kao i ono malo mjesto pokraj Jedewewa – “samo” jedan od bezbroj zastrašujuće sličnih slučajeva u tisuću godina židovske povijesti u Europi (koja je u mnogo pogleda doživjela “samo” svoj strašni vrhunac u Drugom svjetskom ratu). Utoliko u knjizi nije riječ o Jedwabnu, knjiga nije približavanje *jednome* određenom povijesnom slučaju, već strukturi na kojoj se temelje svi ti slučajevi. To ne bi smjelo biti nikako drugačije. No rasprave o Jedwabnu prije otprilike deset godina bile su zacijelo nešto poput okidača za *Pokraj Jedewewa*, možda mi je od jednom sinula ideja kako bi se mogla započeti knjiga koju sam već dugo grubo i okvirno planirao. Sličnost imena je uostalom pučka slučajnost nastala nakon dugog vaganja najrazličitijih mogućnosti za imena u suradnji s urednicima u izdavačkoj kući. Mislim da ime na kraju nije ni bilo moja ideja.

- **Koliko ste dugo radili na knjizi i što Vam je pritom najteže palo? S čime ste u tekstu najviše zadovoljni ili nezadovoljni?**

Mislim da je knjiga bila gotova, lekturirana i spremna za tisak dvije i pol godine